

Tóth János

Bioetika – Állatvédelem – Állatok erkölcsi státusza

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

8. TÉMA ÁLLATVÉDELEM

8.1 LECKE ÁLLATOK ERKÖLCSI STÁTUSZA

Az állatok erkölcsi státuszával kapcsolatban három álláspont alakult ki. Az első szerint az állat erkölcsi értelemben csak egy dolog, a második szerint az állatok vagy legalábbis a magasabb rendű állatok erkölcsi értéke megegyezik az ember erkölcsi értékével. A harmadik álláspont szerint az állatok erkölcsi értelemben olyan köztes entitások, amelyek/akik erkölcsi szempontból a dolog és az ember között vannak.

8.1.1 Az állat dolog

Az ókorban és a középkorban az emberek többsége még falun élt és haszonállatokat tartott. A falusiak alapvetően instrumentálisan kezelték az állatokat, de felismerték, hogy az állatok érző lények, akiknek speciális igényei vannak. Például a zsidó kultúra elutasította a különféle állatviadalokat és versenyeket, és az ezekkel kapcsolatos sportokat is (lóverseny, galambverseny). Törvényeik szerint senkinek sem volt szabad állatot vennie mindaddig, amíg nem biztosította számára a szükséges táplálékot. A többi tradicionális kultúra is megkövetelte az állatokkal való jó bánásmódot.

Az állat mint dolog nézőpontot legtisztábban **Descartes** dualista filozófiája fejt ki, ahol az állat csak a kiterjedés szubsztanciájával rendelkező dolog, mechanikus szerkezet, amelynek ugyanúgy nincs belső értéke mint egy órának. Az állatoknak nincs értelmük, sőt még érzéseik sincsenek és így például az élveboncolás során sem éreznek fájdalmat stb.

Descartes a 17 század elején fogalmazta meg szokatlan nézeteit. Az urbanizáció és az ipari forradalom az ember-állat viszonyt is átalakította. Az ipari forradalom hajnalán megnőtt a városlakó, a falusi gyökereit elvesztő, mezőgazdasággal nem foglalkozó emberek száma. Ennek kettős hatása volt az ember-állat viszonyra.

Egyrészt szükségszerűen kialakult az ipari állattartás, amelyben az állatokat dologként kezelték. Erre azért volt szükség, mert egyre több városi embert kellett élelmezni, olyanokat, akik maguk már nem foglalkoztak élelmiszertermeléssel. Az ipari állattartás számára nagyon előnyös volt Descartes filozófiája, amely szerint az állatok dolgok.

Másrészt a városi ember egyre nagyobb számban tartott társállatot (elsősorban kutyát és macskát), akit többnyire családtagként kezelt és akiknek viselkedése, érzelmeit és kognitív képességeit szeretettel figyelte meg. Így az urbánus emberek számára egyre kevésbé volt elfogadható az a descartesi nézet, hogy az állatok dolgok.

Ipari baromfitartás. Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_welfare#/media/File:Free-range-hens.jpg

8.1.2 Az állat ember

A radikális állatvédők egyenlőségjelet tesznek a magasabb rendű állat (emberszabású majom, delfin, kutya) és az ember erkölcsi értéke közé. E nézet mellett többféleképp lehet érvelni.

Régi kérdés, hogy „*van-e valaki a prémek és a tollak mögött?*” Sokan igennel válaszolnak erre a kérdésre, mert úgy gondolják, hogy az állatok is *szubjektumok*. Ez a megközelítés tehát a szubjektivitást és nem az érzőképeséget hangsúlyozza.

Peter Singer (1975) *Állatfelszabadítás* (Animal Liberation) című nagy hatású műve az elsők között fogalmazza meg azt a tézist, hogy „*minden állat egyenlő*” (az emberrel). Singer (2005) paradox módon úgy haladja meg a nyugati antropocentrikus gondolkodást, hogy semmilyen új elvet nem vezet be, hanem csak *következétesen alkalmazza a klasszikus utilitarizmus értékelmétét, ahol az öröm a jó, míg a fájdalom a rossz*. Jóllehet már **Bentham** (Ch.XVII. Sec.1, footnote to paragraph 4.) is arról ír, hogy nem az a kérdés, hogy „*(...) az állatok képesek-e gondolkodni, vagy tudnak-e beszélni? A kérdés ez: képesek-e szenvedni?*” Mégis ez az irányzat (**Henry Salt** kivételével) az utilitarista kalkulációt önkényesen csak az emberi lények örömeire és fájdalmaira korlátozta. Távolítsuk el ezt az önkényes korlátot és megkapjuk az állat-felszabadítást.

Peter Singer 74 évesen. Forrás:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Peter_Singer#/media/F%C3%A1jl:Peter_Singer_no_Fronteiras_do_Pensamento_Porto_Alegre_\(9619604688\)_cropped.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Peter_Singer#/media/F%C3%A1jl:Peter_Singer_no_Fronteiras_do_Pensamento_Porto_Alegre_(9619604688)_cropped.jpg)

Az embernek nincs erkölcsi alapja arra, hogy az érző állatok fájdalmát kevésbé fontosnak tekintse, mint az emberét. Singer (1975) a rasszizmus és szexizmus mintájára **specizmusnak** (fajizmusnak) nevezi azt az antropocentrikus gondolkodást, amely egy élőlénynek pusztán azért ad előjogokat és kiváltságokat, mert történetesen embernek született. Singer szerint ha nincs értelmi különbség egy állat és egy szellemi fogyatékos ember között, akkor pusztán faji alapon ne tegyünk közöttük különbséget, hanem mindkettőt részesítsük erkölcsi elismerésben és jogi védelemben.

Az állatfelszabadítás, az emberek és az állatok együttes boldogságát (ezt kiszélesített közjót) akarja maximalizálni. **Az utilitarista állatfelszabadítás végső kritériuma továbbra is az érző lények összesített boldogsága. Ebben a gondolkodásban az egyedeknek a jóléte legyen az ember vagy állat mindig csak relatív védelmet kaphat.**

Az utilitarista Peter Singer csak akkor látja szükségesnek a vegetariánizmust, ha az állatokat rossz körülmények között nevelik fel. Ha jó körülmények között tenyésztették, és fájdalommentesen ölték meg őket, akkor a singeri elmélet nem emel kifogást az állatok felhasználása ellen. Singer az állatkísérleteket sem utasítja el teljesen. Szerinte csak azok az állatkísérletek végezhetőek el, amelyek annyira fontosak, hogy egy súlyosan retardált csecsemőn is indokolt lenne elvégezni azokat.

Tom Regan Állati Jogok (Animal Rights) című munkája abszolút értelemben kezeli az állatok szempontjait. Tom Regan (1980) felhasználva az utilitarizmus szokásos bírálatát amellet érvel, hogy az utilitarista állat-felszabadítás nem

alkalmas arra, hogy kategorikus védelmet adjunk az állatoknak. Majd azt javasolja, hogy az emberi jogok (kantianus) elméletét alkalmazzuk az állatokra. Az amerikai etikus szerint az emberi jogok alapja az embernek a *jó életre való képessége*. Tekintve, hogy ezzel a képességgel a magasabb rendű állatok is rendelkeznek, ezért ezeket **az állatokat is megilletik az alapvető („emberi” vagy állati) jogok.**

Tom Regan. Forrás:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Tom_Regan#/media/F%C3%A1jl:TomRegan2.jpg

Regan gondolatmenete a következő. Csak *inherens értékkel* (önértékkel) rendelkező lényeknek lehetnek jogai. Ha egy lénynek inherens értéke van, akkor ez az érték független attól, hogy egy lény mennyire hasznos mások számára, vagy hogy mások mennyire értékelik az ő életét. Az inherens érték tiszteletet érdemel. Bár a *biocentristák* úgy gondolják, hogy az élet minden formája inherens érték, ezt Regan elutasítja: a baktériumok és a rákos sejtek is élnek, mégsem gondoljuk azt, hogy az élet e formáit is tisztelet illetné. Ezért azt mondhatjuk, hogy **azoknak a lényeknek van inherens értékük, akik élet-alanyok, vagyis akik saját életüket jóként vagy rosszként képesek megélni, vágyaik, céljaik, szándékaik vannak.** Ilyen értelemben fogyatékos emberek, sőt állatok is *élet-alanyok* lehetnek. Fontos hangsúlyozni, hogy az inherens értékkel rendelkező lények életének értéke egyforma. Ezért az emberi és az inherens értékkel rendelkező állati élet egyenlően értékes, továbbá emberi életek között sincs értékkülönbség. Ha egy lény élet-alany, vagyis inherens értéke van, akkor ez számára morális jogot biztosít arra, hogy vele egy önértékkel rendelkező lényt megillető tisztelettel bánjanak.

Regan szinte teljesen elutasítja az állatkísérleteket, és a vegetariánizmust morális okból szükségesnek tartja, hiszen inherens értékkel rendelkező lényeket megenni annyit jelent, mint eszközként felhasználni őket.

Singer és Regan álláspontja között filozófiailag jelentős különbség van. Néhány bioetikai tételt azonban mindketten elismernek. Ezek a következők:

- Egy lénynek akkor van normális jogállása, ha érdekei vannak.
- Egy lénynek akkor vannak érdekei, ha érezni, tapasztalni képes.
- Mivel sok állat képes érezni és tapasztalni, ezért ezeknek az állatoknak morális státuszuk van, vagyis morálisan számít, hogy hogyan bánunk velük. Kovács 2006, 537-538 o. alapján

Az állatokra vonatkozó **abolicionista** felfogás szerint minden érző lényt megillet a jog, hogy ne tulajdonként bánjanak vele. „A veganizmus egy erkölcsi alapelv: Annak felismerése, hogy más állatok nem a mi céljainkért vannak itt; nem »dolgozók«, amelyeket használhatunk. Akár jól bánunk velük, akár nem, semmi jogunk nincs világra hozni és a saját céljainkra használni őket.” (Gary L. Francione)

Gary L. Francione. Forrás:

https://en.wikipedia.org/wiki/Gary_L._Francione#/media/File:Gary_Francione.jpg

A radikális állatvédelem kritikája

(i) Nincs egyértelmű választóvonal az erkölcsileg figyelembe veendő magasabb rendű érző állat és az erkölcsileg figyelmen kívül hagyható többi nem-érző állat között. „A gerinctelenek, bár az életformák hatalmas változatosságát mutatják, nem érző élőlények...habár teljes meggyőződéssel nem tudnánk megmondani, hol húzzuk meg a

választóvonalat az érző és nem érző állatok között.” (DeGrazia 2004 48)

(ii) Egy radikális állatvédő erkölcsileg figyelembe vehet egy magasabb rendű állatot, miközben ez az állat sohasem fogja erkölcsileg figyelembe venni őt. Tehát még ezen felfogás szerint is az erkölcsileg figyelembe veendő lények osztálya két nagy alosztályra tagolható: az **erkölcsi alanyokra** (moral agents) és **nem-erkölcsi alanyokra** (moral patients), akiket joggal nevezhetünk az *erkölcs tárgyainak*. Azért sem adhatunk az állatoknak az emberével megegyező erkölcsi státuszt, mert **az ember mint erkölcsi alany képes erkölcsi döntéseket hozni, míg az állatok nem képes erre**. Ugyanakkor az állatokat, mint erkölcsi tárgyakat a morális alanyak számításba kell venni.

(iii) Természetvédelmi szempontból az állatvédelemnek lehetnek negatív következménye is. Az állatvédők az ökoszisztémán belül éles különbséget tesznek a magasabb rendű állatok és a többi egyed között. Az előbbit védik, míg az utóbbit nem. Ennek pedig szükségszerű következménye **a vadon illetve a természetvédelmi területek radikális átalakítása („humanizálása”)**, ami viszont alapvetően ütközik a természetvédelem és általában a holisztikus környezeti etika alapelveivel.

8.1.3 Az állat köztes lény

A fentebb említett két radikális álláspont mellett létezik egy mérsékelt állatvédelmi álláspont is. **A mérsékelt álláspont szerint az állatoknak van belső értékük és erkölcsi státuszuk, de ennek pontos értéke fajonként és egyedenként változhat, de az ember erkölcsi státuszánál mindig lényegesen alacsonyabb**. Ez az **erkölcsi státusz mozgó skálájának** (sliding-scale model of moral status) a nézete. Ez a felfogás az állatok erkölcsi értékének a meghatározásakor elsősorban az értelmi képességeit veszi figyelembe, amely durván párhuzamosan halad az állatok rendszertani helyével. Az emberszabású majmok magasabb értelmi képességgel rendelkeznek, mint általában az emlősök és azok pedig, mint a madarak és így tovább. Ez egy **relatív antropocentrikus álláspont**.

Az állatok köztes státuszát hangsúlyozó elméletet a gyakorlatban leginkább az ún. **állati jólét** vagy **állatjólét** (*animal welfare*) irányzata képviseli. Az állatjóléti mozgalom szintén támaszkodik Peter Singer utilitarista művére, ugyanakkor az állatok érzőképességének az elismeréséből nem von le olyan radikális következtetéseket, mint Singer. Az állatjólét fogalma nem egy egzakt szaktudományos fogalom, hanem a különböző álláspontok társadalmi vitáiban formálódik.

Az állatjólét gyakorlatában az első mérföldkövet a Brambell-jelentés szolgáltatta 1965-ben. **Rogers Brambell** szerint az állatoknak **öt szabadságjog** jár, amit az Európai Unió Haszonállatok Védő Bizottsága 1998-ban szintén elfogadott. A szabadságjogok lényegében a különböző jellegű hátrányok elkerülését jelenti: - éhezés, szomjazás; - fájdalom, sérülések, betegségek; - félelem, distressz; - kényelmetlenségek; - abnormális viselkedés. Azaz az állatoknak joguk van tiszta vízhez, egészséges táplálékhoz; egészségügyi ellátáshoz; mentális állapotuk megőrzéséhez; megfelelő környezethez, pihenőterülethez.

Noizick az állatok kezelésével kapcsolatban a következő szlogent

fogalmazza meg: „*utilitarizmust az állatoknak, kantizmust az embereknek*”. Azaz az emberek nem használhatók fel vagy nem áldozhatók fel mások javára; miközben az állatok felhasználhatók az emberek vagy más állatok javára, feltéve, ha az ezzel együtt járó hasznosság meghaladja az okozott károkat.

Az állatvédelem kérdésében magyar jogi szabályozás is egy köztes álláspontot gyakorol. Az állatvédelmi törvény bünteti az állatok kínzását, vagyis az állatokat nem tekinti dolognak, ugyanakkor az állatoknak nem ad az emberhez hasonló védelmet és jogi státuszt.

Megjegyzem, hogy az állatok erkölcsi státuszáról folyó vita fő vonásaiban emlékezett a magzat erkölcsi státuszával kapcsolatos vitára. Ott is szintén három alapvető álláspont ismert: a méhmagzat ember, nem ember illetve egy csak egy bizonyos fejlettségi szint után tekinthető embernek.

(Tóth János, SZTE)

Kérdések:

1. Hány alapvető álláspont létezik az állatok erkölcsi státuszát illetően?
2. Mi a radikális állatvédők álláspontja az állatok morális státuszával kapcsolatban?
3. Mit jelent a fajizmus (spécizmus) fogalma?
4. Értelmezze az állati jogok fogalmát!
5. Mit jelent az abolicionista felfogás?
6. Foglálja össze a radikális állatvédelem kritikáját.
7. Ismertesse az állat „köztes lény” álláspontot!
8. Értelmezze a következő szlogent: „*utilitarizmust az állatoknak, kantianizmust az embereknek*”.

Szakirodalom:

Aquinói Szent Tamás: *Summa contra gentiles*. <http://www3.nd.edu/Departments/Maritain/etext/gc.htm>

DeGrazia, David (2004): *Az állatok jogai*. Magyar Világ Kiadó

http://www.academia.edu/3045406/Állatfelszabadítás_állati_jogok_és_a_tudomány_Animal_liberation_animal_rights_and_science

Nemes László: Állatfelszabadítás, állati jogok és a tudomány. *Debreceni Disputa*. 2004/2

Peter Singer: Minden állat egyenlő, In: Lányi András, Jávor Benedek (szerk.): *Környezet és etika* (L'Harmattan, Budapest, 2005), 39-56. o.

Regan, Tom: Animal Rights, Human Wrongs. *Environmental Ethics*, Vol.2. No,2 (Summer 1980), pp.99-120
Reprinted: Reprinted Zimmermann (1993) 33-48.o.

Singer, P. (1975): *Animal liberation: a new ethics for our treatment of animals*. Rev. New York

Tóth I. J.: *Fejezetek a környezetfilozófiából*. Szerzők és irányzatok. JATEPress, Szeged 2005. (146-160.o.)

Bentham, J: *The Principles of Morals and legislation*, Ch.XVII. Sec.1,footnote to paragraph 4.